

Blaženka Scheuer. *Bees, Wasps, and Weasels: Zoomorphic Slurs and the Delegitimation of Deborah and Huldah in the Babylonian Talmud*. Lanham, MD: Lexington. 2023. 232 s.

I *Bees, Wasps, and Weasels: Zoomorphic Slurs and the Delegitimation of Deborah and Huldah in the Babylonian Talmud* ställer Blaženka Scheuer frågan hur det kommer sig att två så centrala och uppburna gestalter i den hebreiska bibeln – profeterna Debora och Hulda – nedvärderas så av rabbinerna i babiljoniska Talmud, framför allt i traktat Megillah 14b. Bokens titel avslöjar att ansatsen är nischad och kan uppfattas som smal. Men i det som följer visar Scheuer tydligt på det som är exegetikens själva kärna: att genom studiet av det till synes lilla så kan vi få tillgång till de stora historiska och kulturella kontexterna som det lilla är en del av. Detaljerna är det som möjliggör förståelsen av helheten. Bokens huvudfråga handlar om varför dessa två profeter får nya namn i Talmud, hellre än att deras namn behålls. Studien handlar om vad som sker när det hebreiska namnet Debora blir Zibburta på arameiska och när det hebreiska Hulda blir Karkušta. Även om namnens betydelsefält är gemensamma på hebreiska och arameiska (Debora betyder "bi", Zibburta betyder "bi" eller "getting", Hulda betyder "vessla" och Karkušta betyder "vessla"), så betonas just det namnen betyder genom att de översätts, till skillnad från om de skulle behandlas som egennamn. Dessutom omnämner rabbinerna namnen som just fula.

I introduktionskapitlet redogör Scheuer för flera teoretiska raster genom vilka studien går att läsa, eller kanske snarare, vad studien bidrar med inom dessa fält. Det handlar framför allt om det framväxande *animal studies*, som har gjort ett tydligt intåg i bibelvetenskapen som ett av de senaste kritiska perspektiven att anlägga på antikt material. Scheuer diskuterar också feministiska studier.

Boken är uppdelad i tre delar. Den första delen behandlar Debora och den andra Hulda, medan den tredje diskuterar hur de båda relaterar till jungfru Maria inom den framväxande kristendomen.

Den första delen om Debora är den verkliga styrkan i boken, där Scheuer tar med läsaren på en odysse genom den antika föreställningsvärlden. Först diskuteras de bibliska texterna där Debora förekommer – Domarbokens fjärde och femte kapitel – och vad en närläsning av dem ger för ingångar i tolkningen av Debora. Sedan får vi reda på vad namnet Debora kan betyda – bi – och vad det får för konnotationer. Vi får följa hur biet porträtteras och används som bild i den hebreiska bibeln och i efterbibliskt och rabbinskt material. En stor del av framställningen ägnas åt hur biet används som symbol i den grekisk-romerska världen och den judiska diasporan. Scheuer beskriver hur Josefus (ca 37–ca 100) skriver om Debora som en pendang till den grekiska Melissa-kulten (*melissa* är det grekiska ordet för "bi") och hur Pseudo-Filon beskriver Debora som det gudomligt feminina och som en vishetsgudinna. I detta visar Scheuer på hur källornas beskrivning av Debora kan jämföras med hur Artemiskulten i Efesos beskrivs, där biet också intar en central roll.

Ett liknande uppställningsmönster följer för diskussionen av Hulda. Vi får en redogörelse för vad själva namnet Hulda kan betyda, hur berättelsen där Hulda förekommer – 2 Kung. 22 – kan tolkas, och hur Hulda framställs i relation till de övriga karaktärerna, där Scheuer visar på en intressant förekomst av andra zoomorfa namn i berättelsen. Betoningen i bokens andra del ligger framför allt på framställningen av vad namnet Hulda betyder, det vill säga vilken roll vesslan spelade i de antika samhällena. Framför allt betonas vesslans dubbla natur, där den i vissa sammanhang associeras med det onda och hur den ibland kunde vara behjälplig i hemmet, framför allt rollen som vesslan spelade vid förlossningar. I den här delen går Scheuer igenom mesopotamiska

källor, utöver det grekisk-romerska. Hon går även igenom texter om vesslor i Talmud. Sammantaget visar källorna att föreställningar om vesslor går igen i hela den geografiska region där Talmud skapats och utgått ifrån.

I delen om Hulda förs också en metadiskussion utifrån materialet, som handlar om en kvinnas roll i en manlig värld. Till exempel kan vi se, också från vår egen tid, att kvinnor ofta har fått ett större handlingsutrymme vid tider av kris, men sedan förväntas träda tillbaka. Om så inte sker kan kvinnor i stället förminska och degraderas. Ett annat sätt är att skriva bort kvinnors betydelse, något som Scheuer menar sker när rabbinerna upphöjer Jeremia som den som förebådar den stora tragedin – exilen – och skriver bort att det är Hulda som först gör denna förutsägelse. Hon kallas i stället för falsk profet.

Den sista delen handlar om hur bin och vesslor använts i olika framställningar av jungfru Maria i den framväxande kristendomen, framför allt under de första århundradena fram till tidig medeltid. Scheuer fokuserar bland annat på hur bins respektive vesslors fortplantning förhåller sig till framställningen om *conceptio sine coito* (befruktning utan samlag), något som redogörs för i relation till bin, samt föreställningen om *conceptio per auram* (befruktning genom örat), vilket handlar om vesslan. De zoomorfa bilderna blir således ett led i att beskriva de kristna lärorerna och utgör en del av mariologin.

I förordet skriver Scheuer att den här boken har tagit tio år att skriva. När man läser den förstår man varför. Boken utgör en fantastiskt lärd framställning. Hennes förmåga att hantera hela den geografiska regionen med dess varierade källor är häpnadsväckande och vi får del av texter på hebreiska, assyriska, arameiska, grekiska och latin. Att vi får chans att ta del av dessa texter med Scheuer som vägvisare är en ynnest. Hon bevisar att vi för att förstå ett begrepp, en bild eller ett namn behöver studera det i flera kontexter för att det ska framstå i alla sina nyanser. Genom att göra det med just två kvinnor

i den hebreiska bibeln så möjliggör hon en djupare bild av dessa två än vad som ryms i själva texterna. Dessutom visar hon hur vi kan studera receptionen av bibeltexter och karaktärer i antiken med hjälp av konkreta, heuristiska verktyg och hur det förändrar och fördjupar förståelsen av texterna i sina bibliska sammanhang. Ett litet aber utgör de teoretiska raster Scheuer omnämner i inledningen som sedan inte återkommer alls genom framställningen. Det hade varit intressant att återvända till dem efter att vi fått del av hennes fantastiska resultat. Samtidigt blir det så tydligt vad studien bidrar med till *animal studies* och feministisk exegetik att det kanske snarare handlar om hur dessa raster beskrivs än hur de tillämpas. Det här är en verkligt spännande och väl genomförd studie som bidrar till vår förståelse av den antika världen långt utöver vad bin och vesslor har för status i Talmud.

Karin Tillberg
TD, Uppsala

DOI: 10.51619/stk.v100i2.26364

Ola Sigurdson. *Atmosfärer: En introduktion*. Stockholm: Andersson Örn. 2023. 128 s.

Begreppet *atmosfär* har fått genomslag i humanvetenskaperna de senaste decennierna. Ordet, sammansatt av grekiskans *atmos*, ånga, och *sphaira*, sfär, betecknar sedan 1600-talet jordens gashölje, luften, som vi lever och andas i. I dag, i såväl filosofiska diskussioner som i vardagsspråket, står atmosfär även för något inre och mellanmänniskt – en stämning, en anda, ett kollektivt känsloläge, något som vi på motsvarande sätt lever och andas i och uppfattar världen genom. Atmosfärerna är mångfaldiga – det kan handla om skogens mystik i skymningen, en stads karaktär, hemmets ombonade trygghet, idrottsarenans kollektiva extas. Begreppet är alltså en metafor hämtad från naturvetenskapens studium av den fysiska världen, för att beskriva den mänskliga erfarenheten av att